

Ansvarstagande ekonomiska system

- ekonomins roll i det hållbara samhället

Nils Fagerberg

Ekologisk ekonom och
jägmästare

14-04-24

Hantverksskolan Dacapo

Utmaningarna

Två sidor av hållbar samhällsutveckling:

1) Ekologiskt system

Begränsade resurser samt rubbade jämvikter.

- energiflödet
- ämnen från berggrunden
- ämnen från samhällets produktion
- undanträngning

2) Socialt system

Aktiv fördelning samt att motverka självförstärkande beroenden av de begränsande resurserna.

- fördelningsspolitik
- ekonomisk tillväxt och fossil energi

Två förklaringar till 21 tidigare civilisationskollapser (Toynbee, A Study of History)
Extrem koncentration av tillgångar och liten flexibilitet inför omvärldsförändringar.

Var står vi idag

Vi har fakta över:

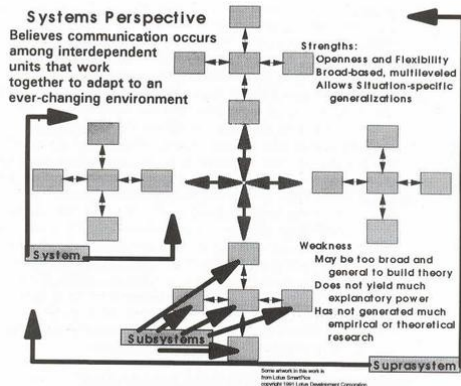
- vad som är problemen
- konsekvenserna
- vad som behöver göras

- Hur kan det omsättas i handling?
- Bollen ligger hos samhällsvetenskapen
- Vilket ansvar tar den ekonomiska vetenskapen?

Hur förändrar man ett samhälle?

Folkvalda

Ekonomiska systemet

Indviden

Vem är det som styr utvecklingen?

Utformningen av systemet är central.

1) Urskilja vad som är "falska"/ skadliga behov som motverkar en hållbar utveckling

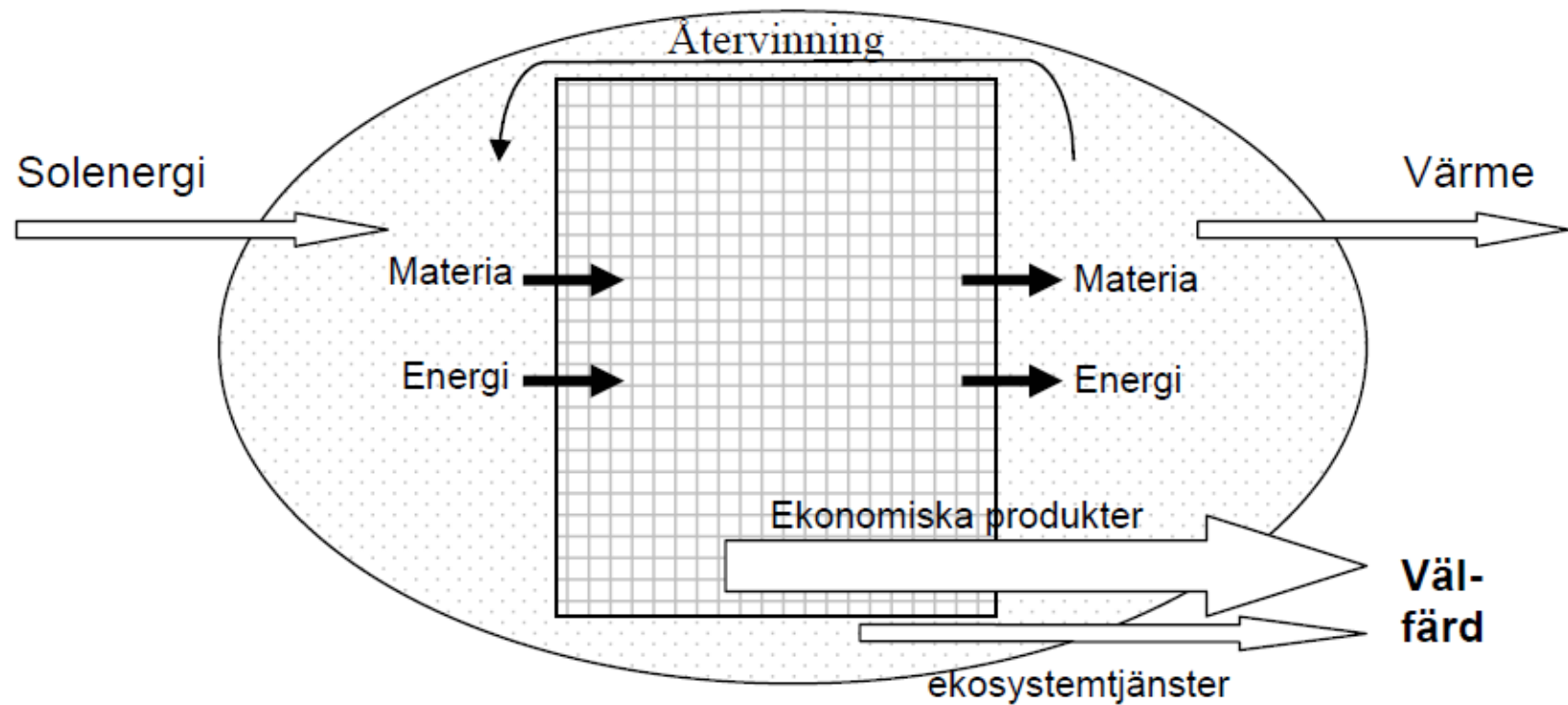
2) Att ifrågasätta utgångspunkterna i de rådande ekonomiska sanningarna

3) Utforma bättre verktyg som styr individer, företag och myndigheter mot ett hållbarare beteende

Skadligt behov?

- Målsättningen om ekonomisk tillväxt

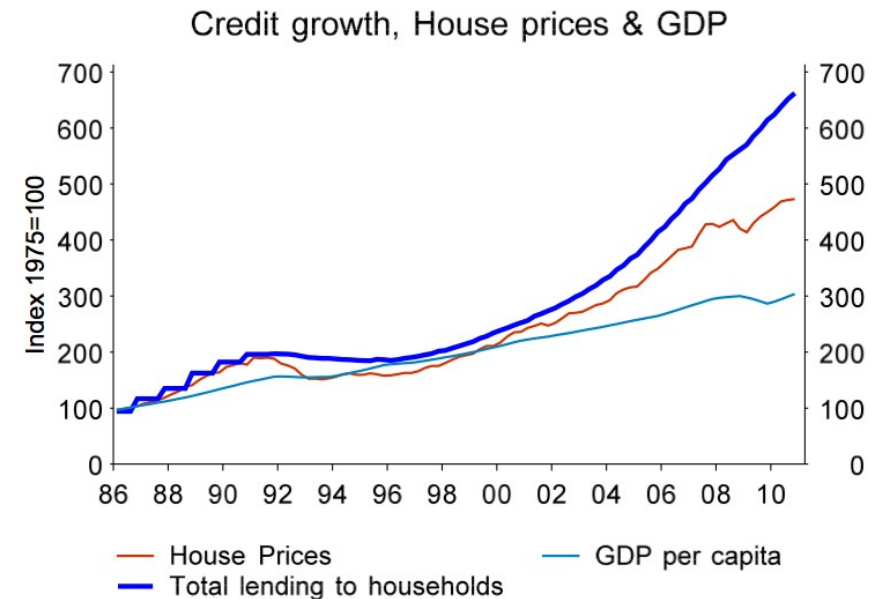
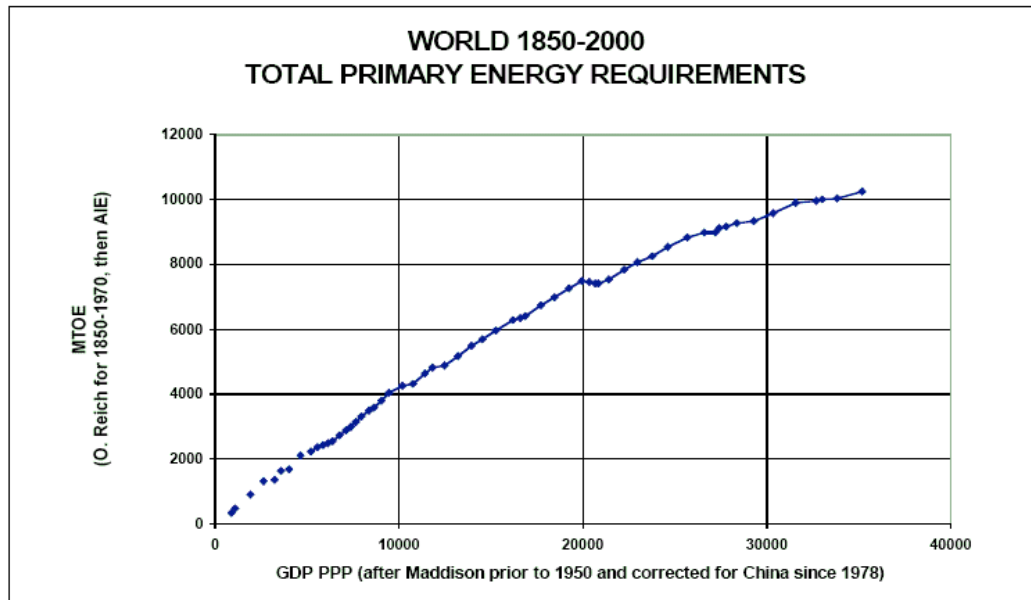
- Kvantitativ expansion
- Jorden är ett slutet system

Samhällsekonomin har gjort sig beroende av måttet. Varför?

Skadligt behov?

- Vilka beroenden är kopplade till ekonomisk tillväxt?

Vi måste ha vår tillväxt för att kunna skapa de pengar vi behöver och vi måste ha mer pengar för att hålla igång tillväxten!

Andra skadliga behov?

- Avreglera för att effektivisera marknader?

Andra skadliga behov?

- Marknadsregleringarnas utformning

Frågan handlar inte om ja eller nej utan om vad som är lämpligt att reglera

Reglering = protektionism = fult

Naturligt att skydda det som är nytt och bräckligt?

”Global avreglering och lokal överreglering” *Helena Norberg Hodge, ISEC*

Handel med fysiska basresurser? (olja, matvaror, foder)

Finansiell handel?

Bankverksamhet/kreditgivning?

Samhällsviktig infrastruktur? (järnvägar, elnät, sjukvård, skolor)

Kunskap?

Information?

Problemonråden med globalisering/avreglering

- Göder ojämna fördelningar av tillgångar
- Långsiktiga ekologiska värden och humanitära värden förvaltas dåligt
- Konkurrens genom att vara störst snarare än att vara bäst
- Ofullständig information ger dåligt fungerande marknader
- Teorin kring fria marknader bygger på gamla antaganden från 1800-talet
- Undergräver samhällets resiliens och självförsörjande förmåga
- Kostnader externaliseras (läggs på andra utanför företaget)

Andra skadliga behov?

- Pengarnas roll är A och O

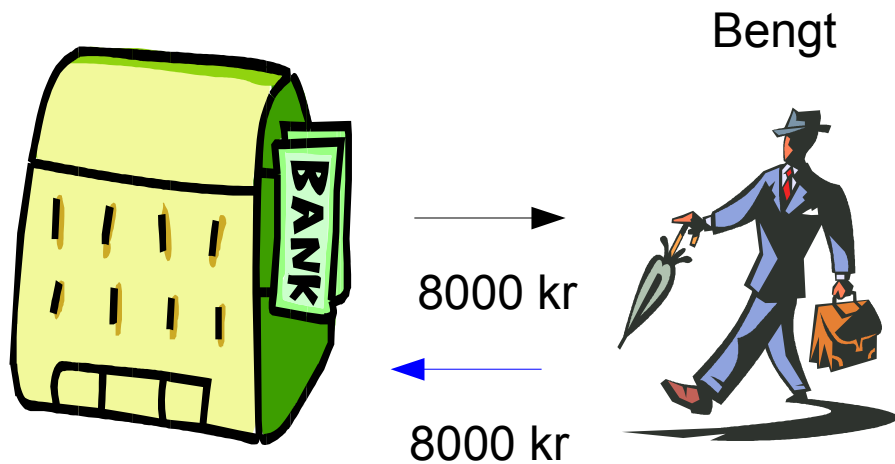
Direkta konsekvenser:

- Inflationsproblem
- Försvagning av valutakurser
- Återkommande konjunkturcykler
- Bankkriser

Indirekta konsekvenser:

- Brist på pengar
- Skuldfällor
- Ökande förmögensklyftor
- Krav på ekonomisk tillväxt
- Försvagad demokrati

Bankerna skapar samhällets pengar

$$(8000 * 0,03) = 240 \text{ kr/år}$$

1. Innan Bengt har fått lånet

Tillgångar:	
Kassa:	1000
Utlåning:	0

Skulder:	
Inlåning:	0
Eget kapital:	
Eget kapital:	1000

2. Efter att Bengt har fått lånet

Tillgångar:	
Kassa:	1000
Utlåning:	8000

Skulder:	
Inlåning:	8000
Eget kapital:	
Eget kapital:	1000

3. Efter att Bengt har betalat tillbaka lånet

Tillgångar:	
Kassa:	1000
Utlåning:	0

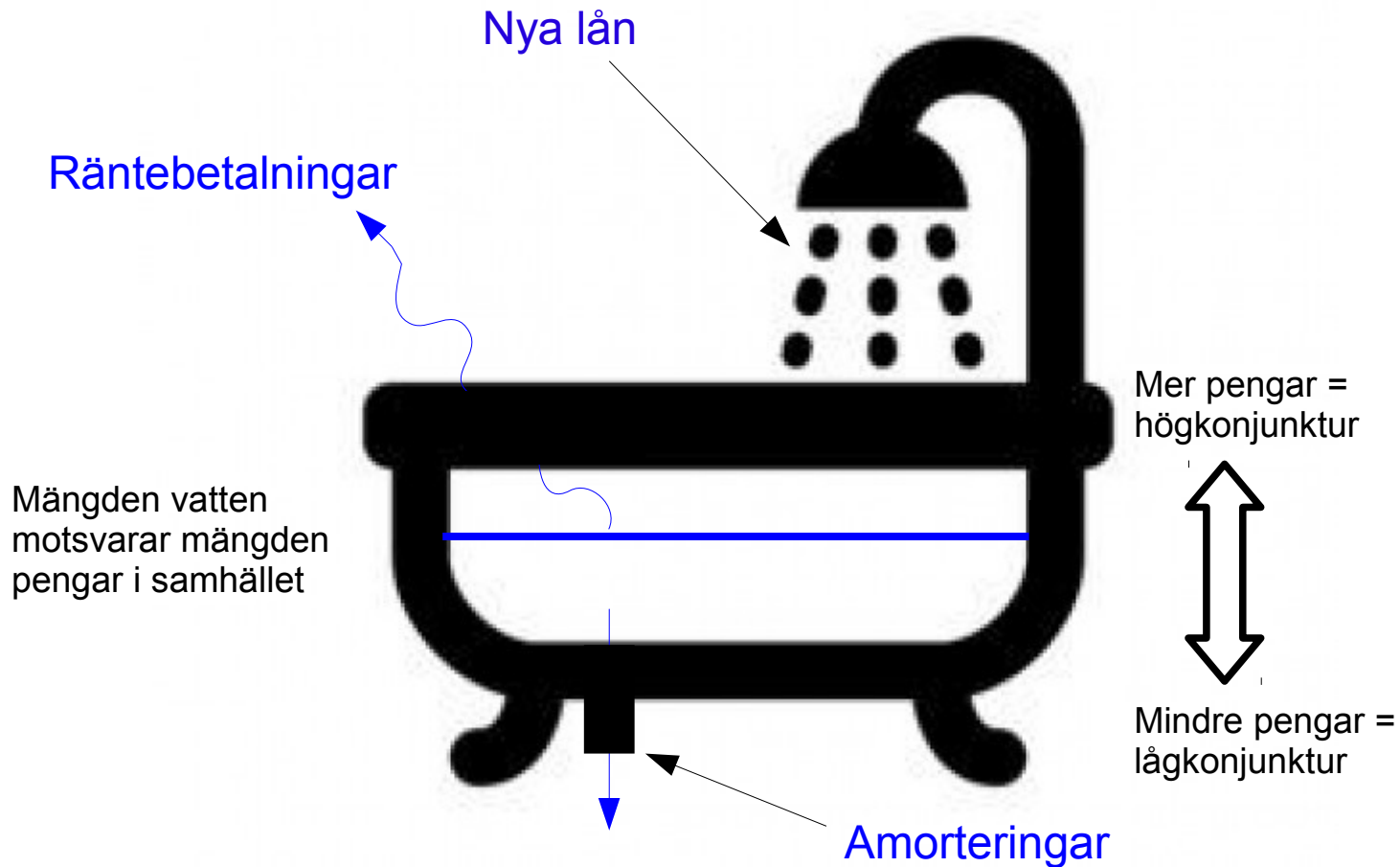
Skulder:	
Inlåning:	0
Eget kapital:	
Eget kapital:	1000

4. Bengt har betalat ränta

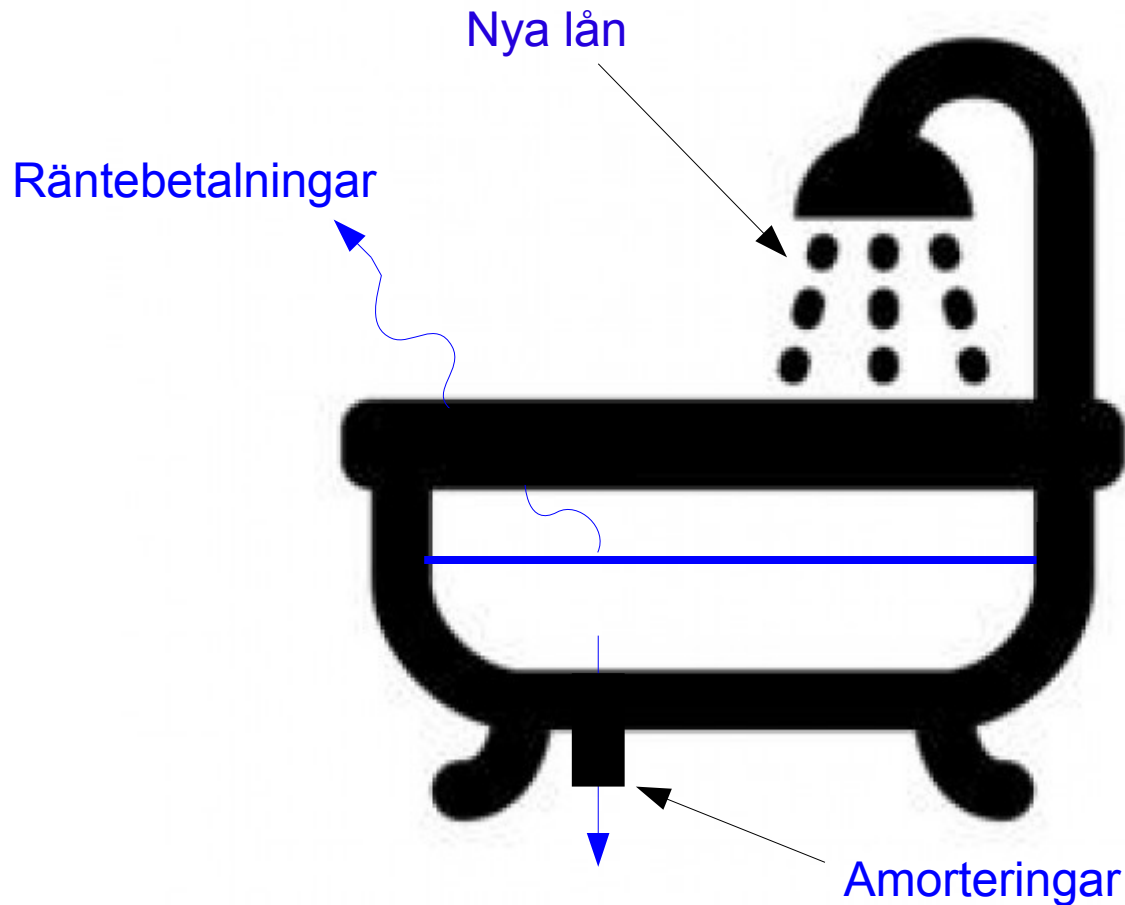
Tillgångar:	
Kassa:	1240
Utlåning:	0

Skulder:	
Inlåning:	0
Eget kapital:	
Eget kapital:	1240

Principskiss över pengarnas funktion

Skuldproblematiken

Nya lån = Amorteringar

Nya lån < Amorteringar + Räntebetalningar

- Nya lån måste tillföras hela tiden för att systemet ska ha lagom mängd

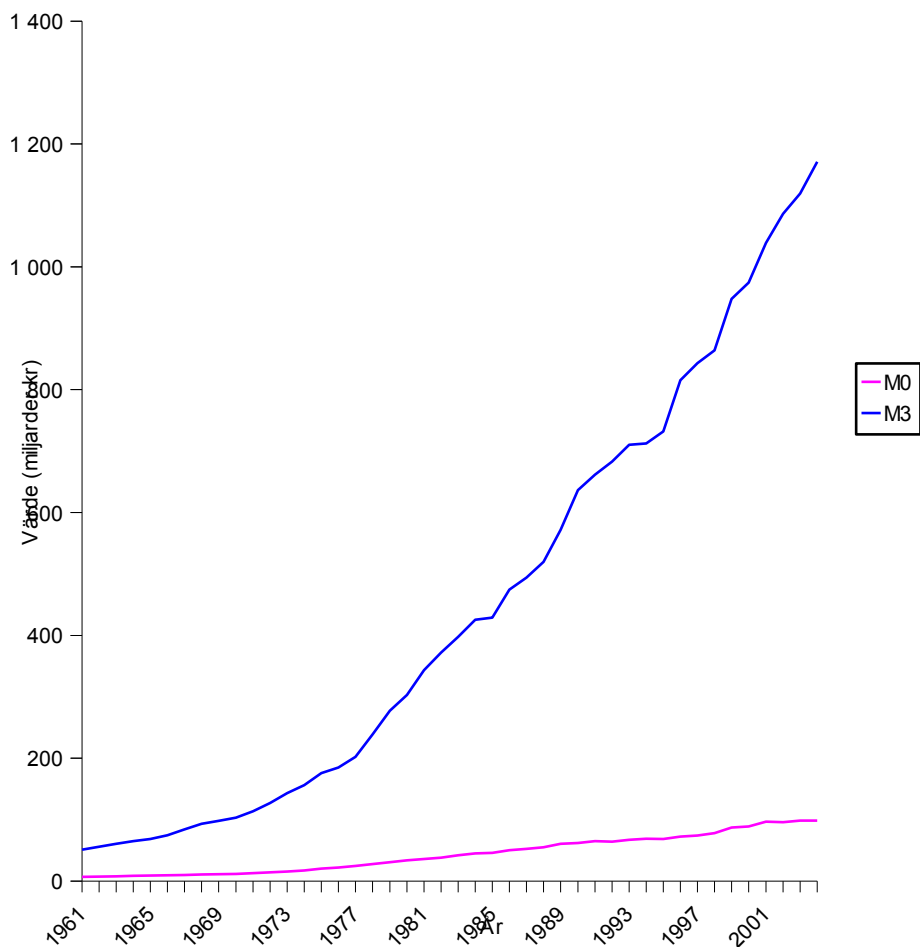
- Skuldsättningen måste hela tiden öka eftersom systemet ska täcka upp för räntebetalningarna

Skuldkris innebär:

- Att det amorteras mer än det lånas
- Att mängden pengar och tillgångsvärden minskar
- Att bankers tillgångar kan minska om lån inte kan betalas

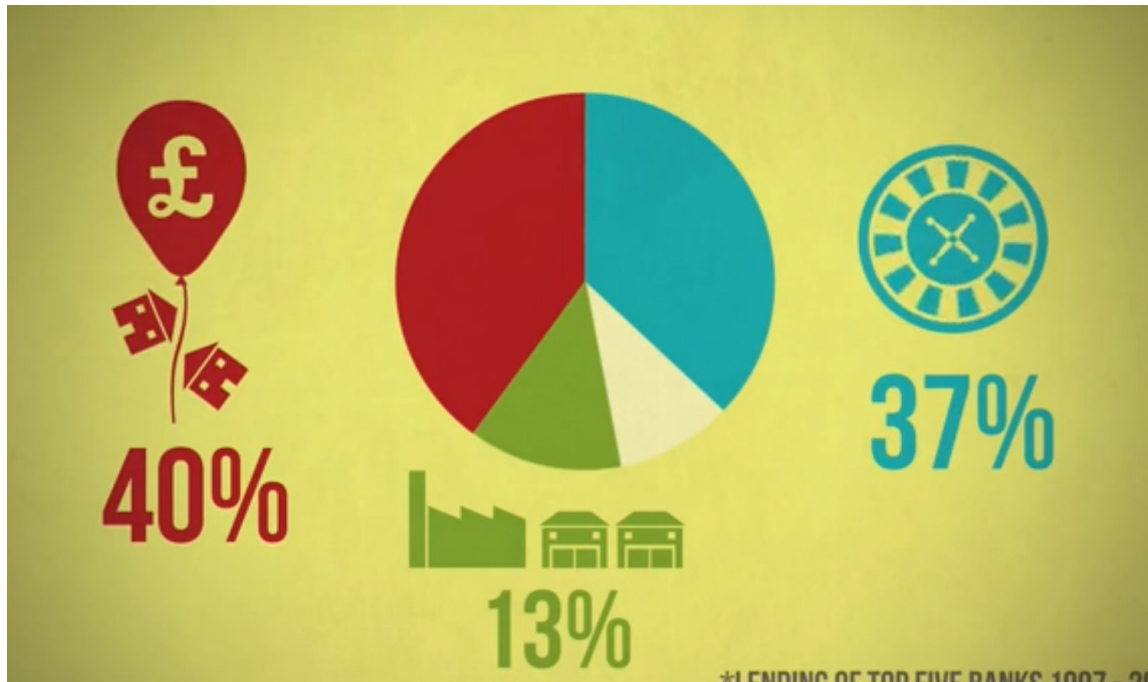
Inflation (KPI)

Penningmängd i M0 och M3

- Ökande penningmängd
- Dyrare produktion
- Ökning i ränte- eller skattekostnader
- När stor andel av pengarna cirkulerar genom konsumtionsvaror
- När pengarna cirkulerar snabbt

Vart hamnar de nyskapade pengarna?

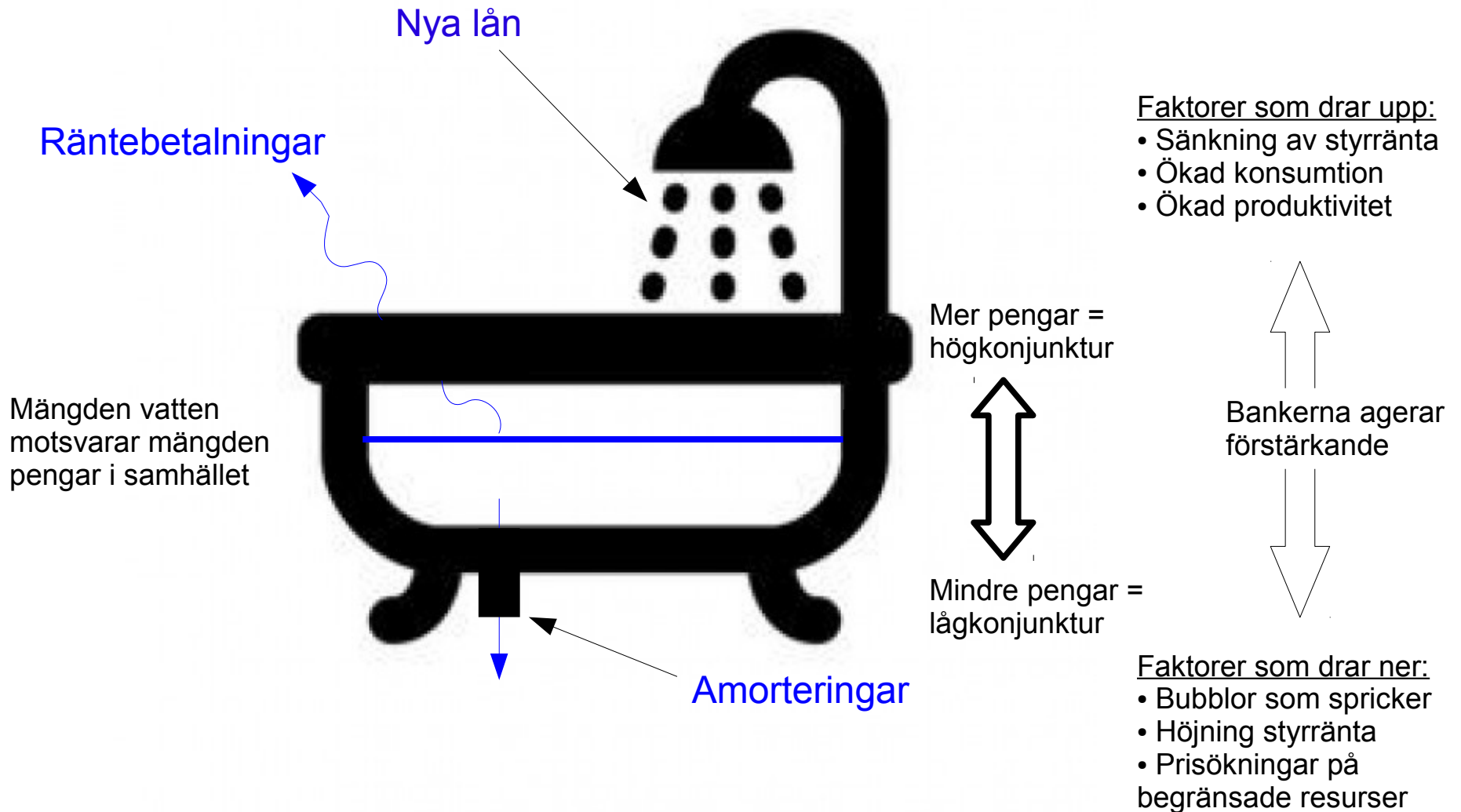

Bildkälla: Positive Money 2014

	USA 97-07	Tyskland 92-08	England 97-07
Högre priser på kapitalvaror	40%	75%	77%
Högre priser på konsumtionsvaror	40%	12,5%	13%
Högre priser på arbete	20%	12,5%	10%

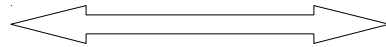
Källa: Joseph Huber 2014 och Positive Money 2014.

Principskiss över pengarnas funktion

Försvagad demokrati

Penningpolitik

Finanspolitik

- Staten står som sista garant i ett system som drivs mot skuldsättningsproblematik
- Sista lösningen är ökad offentligt stöd genom ökad offentlig skuldsättning
- Politiken underkastar sig de ekonomiska restriktionerna

• Politiken kan ändra systemet istället!

Vilka är problemen med penningssystemet?

- En förståelse av problemen börjar med det faktum att pengar inte är en naturlag utan en social konstruktion!

Detta är huvudproblemen:

1. Skuldsättning är ett krav för att pengar ska skapas.
2. Samhället (skattebetalarna) står för riskerna med systemet.
3. Vinsten från penningsskapandet går främst till bankerna.
4. Privat vinstoptimering styr systemet.

Dessa problem leder till:

1. Kronisk penningbrist
2. Skuldfällor
3. Ökande förmögenhetsklyftor
4. Försvagad demokrati
5. Krav på evig ekonomisk tillväxt

Lösningar?

Om pengar är en social konstruktion då handlar lösningen om ideologi och värderingar.

Vilket samhälle vill vi ha och hur ska pengarna utformas för att de ska leda oss mot det samhället?

Var ligger problemen med pengarna ?

Svag koppling till reella verkligheten

Skuldbaserat

Seniorage- /vinstfördelning

Risk- /kostnadsfördelning

Ränteanvändningen

Privat utgivningsrätt

Få kompletterande alternativ

Aristoteles
Abraham Lincoln
Frederick Soddy
Stephen Zarlenga
Joseph Huber
James Robertsson

Två sätt att verka för en lösning

- Förändring ovanifrån. Penningssystemet reformeras genom beslut i de demokratiska institutionerna
- Förändring underifrån. Alternativa lokala penningssystem tas fram som kan fungera sida vid sida med den nationella valutan

Lösning ovanifrån

1. Riksbanken utnyttjar sin ensamrätt att ge ut pengar genom att bestämma hur stor del skuldfria pengar som ska tillföras till samhället.
2. När en ny summa pengar ska tillföras samhället sker det genom att staten får denna summa att förfoga över.
3. Kapitaltäckningskravet höjs till 100% för privata banker genom att inlåningen plockas bort från bankens balansräkning och ersätts med motsvarande skuld till riksbanken. Skulden betalas av i samma takt som amorteringar kommer in till banken.

Svag koppling till reella verkligheten

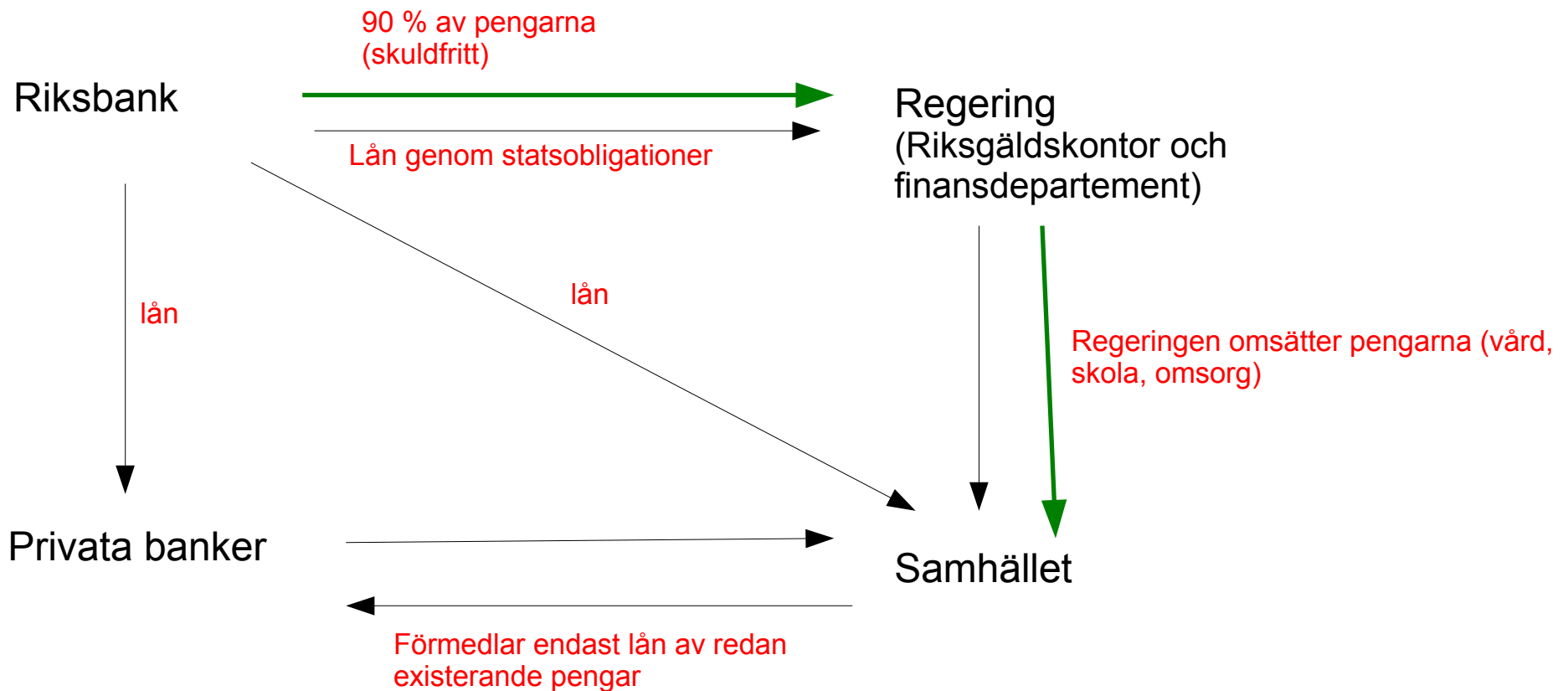
Seniorage- /vinstfördelning

Skuldbaserat

Risk- /kostnadsfördelning

Privat utgivningsrätt

Ett system med enbart statlig utgivning av pengar (både med och utan skuld)

- Statlig affärsbank för privat utlåning, privata banker avkrävs 100% kapitaltäckning

Vad skulle hända?

- successivt minskande skuldsatthet
- mindre brist på pengar
- reella sektorn växer, finansiella krymper
- mer pengar till statlig infrastruktur
- kontroll på inflationen
- fler arbetstillfällen
- möjlighet att gå ifrån målsättningen om ekonomisk tillväxt
- mindre räntebetalningar, mindre klyftor

Förändring underifrån

Lokala lösningar för samverkan och utbyten:

- Lokala valutor (Chiemgauern, Tyskland, ITK, Sigtuna)
- Bitcoin (Interaktiv global valuta på nätet)
<http://www.bitcoin.se/>
- Bytesringar (Stockholms bytesring)
- Tidsbanker (Itaca hour, USA)
- Hjälpparring (Förgreningen Växjö) <http://www.gavoforgreningen.se/>

Två troliga scenarier om framtiden

Kontrollerad justering

- Kriserna avlöser varandra.
- Systemet överlever genom att staten pumpar in pengar i bankföretagen
- Hyperinflation och allt tuffare nedskärningar
- Utslagning, skuldfällor, uteliggare, arbetslöshet ökar successivt
- Problemen driver fram en demokratisk reform av de ekonomiska systemen

Kollaps

- Den stora krisen kommer och systemet kollapsar
- Samhället står lamslaget utan fungerande banker och betalningsmedel
- Kraftig deflation
- Offentliga strukturer upphör att fungera
- Kaos, våld och svält
- Ordning uppstår i små lokala samarbeten, med lokala lösningar på bytesmedel

Räntans vara eller icke vara

Om utlåningsränta är rätt eller fel är en komplicerad fråga som bottnar i strukturen av omgivande ekonomi, syfte med valutan och moral.

Argument för:

- Långgivaren har rätt att ta ut en skälig ersättning för de alternativkostnader som drabbar utlånanaren
- Alternativkostnader blir kännbara ju större inslagen är av inflation av tillväxt i ekonomin

Argument mot:

- Räntan förstärker valutans lagringsfunktion, vilket försämrar cirkulationen
- Räntan är moraliskt och juridiskt förkastlig eftersom pengar till sin natur bygger på ett socialt kontrakt och således inte kan ägas privat
- Räntan representerar orättvisa betalningsströmmar

Räntan är en viktig faktor i en samhällsekonomi, men den är en sekundär faktor eftersom lämpligt praktiserande bör anpassas efter den omgivande ekonomiska verkligheten. Den är dock en viktig förstärkande kraft till inflation och tillväxtkrav.

Nationalekonomins behov av nytänk

- Ekologin underordnad
 - Monistiskt synsätt = en sann förklaringsmodell
 - Aktörer är rationella
 - Mycket fokus på jämviksteori i slutna system
 - Klassisk fysik som förebild, fokus på matematik, modeller och deduktion
- Ekologin överordnad
 - Finns alltid normativa och ideologiska dimensioner
 - Aktörer gör även känslomässiga val
 - Ekonomi styrs mycket av öppna flöden
 - Moderna systemvetenskaper är viktiga, mer fokus på induktion och empiri, modeller baserad på verklighet

Översikt av pengarnas historia

